

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DI એસસીLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક લિમિટેડ

વિરુદ્ધ

ડો. બી. એન. રમણ

૧૪ જુલાઈ, ૨૦૦૬

[ન્યાયમુર્તી અરિજીત પસાયત અને ન્યાયમુર્તી એસ. એચ. કપાડિયા]

ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ - કલમ ૨(૧)(ડી), (જી) અને (ઓ)- બેંક અને ગ્રાહક વચ્ચેનો વ્યવસાયિક વ્યવહાર, બિન-નિવાસી ભારતીય - ગ્રાહક દ્વારા વિદેશી ચલણમાં ડિપોઝિટ બિન-નિવાસી ખાતામાં - પરિપક્વ રકમનું સમય સમય પર પુનઃરોકાણ - પ્રારંભિક થાપણના ૧૨ વર્ષ પછી રકમની સ્થિતિ વિશે પૂછપરછ, બેંક દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું કે પ્રારંભિક થાપણના ૩ મહિના પછી જ રકમ અકાળે ઉપાડી લેવામાં આવી હતી - સેવામાં ખામી અંગે ફરિયાદ - વિદેશી ચલણના રૂપાંતર પછી અંતિમ પરિપક્વ રકમના

ડિકી માટે દાવો અને વસૂલાત સુધી ૧૮% વાર્ષિક વ્યાજ - રાજ્ય કમિશન દ્વારા દાવા પર ડિકી - રાષ્ટ્રીય કમિશન-ઓન અપીલ દ્વારા માન્ય હુકમનામું, ઠરાવ્યું કે:તાબાની અદાલતોના તથ્યાત્મક તારણોને સમર્થન આપવામાં આવ્યું છે-જોકે વ્યાજનો દર ૧૮ ટકા જેટલો ઊંચો હોવાથી અને નીચેની અદાલતોએ વિનિમય દર નક્કી કરવા માટે યોગ્ય તારીખની પસંદગી અંગેના પ્રશ્નની તપાસ કરી ન હોવાથી, આ મુદ્દાઓ પર પુનર્વિચારણા માટે રાજ્ય આયોગને મોકલાયેલી બાબત.

બેંકિંગ-બેંકના ગ્રાહકો-ગ્રાહકો-ક્ષેત્ર:ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમની કલમ ૨(૧)(ડી)(૨) ના અર્થ સાથે તેઓ ગ્રાહકો છે - વૈધાનિક સંસ્થાઓ કાયદાના કાર્યક્ષેત્રમાં છે કારણ કે તેમના કાર્યો 'સેવા' શબ્દ ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ - કલમ ૨(૧)(ડી)(૨) અને ૨(૧)(૦) હેઠળ આવે છે --- .

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો- 'બેંકિંગ' - નો અર્થ

પ્રતિવાદી-ગ્રાહક, એક બિન-નિવાસી ભારતીયએ ઓગસ્ટ ૧૯૭૯માં અપીલકર્તા-બેંક સાથે વિદેશી ચલણ બિન-નિવાસી (એફસીએનઆર) ખાતામાં યુએસ ડોલર જમા કરાવ્યાં હતાં.તે જ નવેમ્બર ૧૯૮૪ માં પરિપક્વ

થવાનું હતું.જૂન ૧૯૮૪માં ગ્રાહકને સૂચના મળી કે તેણે પરિપક્વતા પરની સમગ્ર રકમનું વધુ ૬ વર્ષના સમયગાળા માટે ૧૩ ટકા વ્યાજ સાથે પુનઃ રોકાણ કરવું જોઈએ.આ પુનઃ રોકાણ નવેમ્બર ૧૯૯૦માં પરિપક્વ થવાનું હતું.૧૯૮૬માં ભારતની મુલાકાત વખતે જ્યારે ગ્રાહક બેંકની કચેરીની મુલાકાત લેતો ત્યારે તેને ખાતરી આપવામાં આવી હતી કે બધું બરાબર છે.સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૦માં, તેમણે ફરીથી બેંકને પરિપક્વતા પરની સમગ્ર રકમને વધુ ૩ વર્ષના સમયગાળા માટે એક્સીએનઆર ખાતામાં ફરીથી રોકાણ કરવા વિનંતી કરી હતી.૧૯૯૨માં જ્યારે ગ્રાહકે ભારતની મુલાકાત લીધી ત્યારે તેણે તેની થાપણોની સ્થિતિ વિશે પૂછપરછ કરી હતી, જેનો જવાબ આપવામાં આવ્યો ન હતો.ફરિયાદ પર, તેમને બેંક તરફથી એક પત્ર મળ્યો, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ખાતામાં કોઈ બાકી રકમ નથી કારણ કે તે નવેમ્બર ૧૯૭૯માં અકાળે ઉપાડી લેવામાં આવી હતી.

ગ્રાહકે રાજ્ય આયોગ સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી કે તે રકમ ઉપાડી શક્યો ન હોત, કારણ કે તે સંબંધિત તારીખે ભારતમાં ન હતો અને મૂળ ડિપોઝિટ મેમો બેંક દ્વારા સુરક્ષિત કસ્ટડીમાં રાખવામાં આવ્યો હતો.તેમણે વસૂલાત થાય ત્યાં સુધી ૧૮ ટકા વ્યાજ સાથે મની ડિક્રીનો દાવો કર્યો હતો.રાજ્ય આયોગે દાવો કર્યો હતો કે ગ્રાહક દ્વારા જણાવેલી હકીકતો સાબિત થઈ છે અને જમા કરાયેલી રકમ અકાળે પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી તે દર્શાવવા માટે કોઈ પુરાવા નથી અને એ પણ બતાવવા માટે કે આઠ વર્ષ પૂર્ણ થયા પછી રેકૉર્ડનો નાશ કરવામાં

આવ્યો હતો; કે થાપણની સમયાંતરે સમીક્ષા કરવામાં આવી હતી, અને તેથી તે મર્યાદામાં હતી.રાષ્ટ્રીય આયોગમાં બેંકની અપીલને રાજ્ય આયોગના આદેશની પુષ્ટિ કરતા ફગાવી દેવામાં આવી હતી.તેથી વર્તમાન અપીલ.

આંશિક રીતે અપીલને મંજૂરી આપવી અને રાજ્ય આયોગને જવાબ મોકલવો, કોર્ટ

ઠરાવ્યુ કે :૧.૧ અદાલત વિવાદિત ચુકાદાના તથ્યાત્મક તારણો સાથે સંમત છે.જો કે, વસૂલાત ન થાય ત્યાં સુધી ૧૮ ટકા પ્રતિ વર્ષના દરે વ્યાજ સાથે મની ડિકી માટે પ્રતિવાદીનો દાવો ઊંચી બાજુએ અને ફુગાવો હોવાનું જણાય છે.વિનિમય દર, જે કિંમતનું સૂચક છે અને જે સમયાંતરે બદલાતો રહે છે, તેની તપાસ કરવામાં આવી નથી.[૫૬૪-ડી-એફ]

૧.૨ વિદેશી ચલણમાં ચૂકવવાપાત્ર રકમની વસૂલાત કરવાની કાર્યવાહીમાં, પાંચ તારીખો અદાલત દ્વારા વિનિમય દર નક્કી કરવા માટે યોગ્ય તારીખ તરીકે પસંદગી માટે સ્પર્ધા કરે છે, જેના પર વિદેશી ચલણની રકમને તે દેશના ચલણમાં રૂપાંતરિત કરવાની હોય છે જેમાં કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી છે અને નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે.આ તારીખો છે-જે તારીખે રકમ બાકી અને ચૂકવવાપાત્ર બની હતી; કાર્યવાહી શરૂ થવાની તારીખ; હુકમનામું બહાર પાડવાની તારીખ; જ્યારે કોર્ટ અમલ કરવાનો આદેશ આપે છે તે તારીખ; અને

જ્યારે વચગાળાની રકમ ચૂકવવામાં આવે છે અથવા પ્રાપ્ત થાય છે તે તારીખ.અદાલતે એવી તારીખ પસંદ કરવી પડશે કે જે વાદીને તે જ સ્થિતિમાં મૂકે જેમાં તે હોત, જો પ્રતિવાદીએ તેની જવાબદારી ત્યારે નિભાવી હોત જ્યારે તેણે કરવી જોઈતી હતી, તે ધ્યાનમાં રાખીને કે વિનિમય દર એ વધઘટ કરતું પરિબળ છે.જ્યારે રકમ બાકી હોય તે તારીખ પસંદ કરવા માટે, અદાલતે ન્યાયી, ન્યાયી અને ન્યાયી રીતે કાર્ય કરવું પડશે.

[૫૬૪-ઈ-એચ]

ફોરાસોલ વિ. ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન, એઆઈઆર (૧૯૮૪) એસ. સિ. ૨૪૧ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧.૩ આવા કિસ્સાઓમાં ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ હેઠળની સંસ્થાઓએ દેશની આર્થિક સ્થિતિને પણ ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ.વર્તમાન કિસ્સામાં, રાજ્ય આયોગ દ્વારા આમાંથી કોઈ પણ પરિબળને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યું નથી.આ પ્રકારના કિસ્સાઓમાં, દાવાને સૂચક કિંમતો પર પહોંચવામાં મદદ કરવા માટે જંગલની તારીખો પર પ્રચલિત વિનિમય દર બતાવવાનો બોજ ફરિયાદી પર છે.વર્તમાન કેસમાં આવું કરવામાં આવ્યું નથી.ન તો રાજ્ય આયોગે કે ન તો રાષ્ટ્રીય આયોગે યોગ્ય તારીખની પસંદગી, તે ચોક્કસ તારીખે વિનિમયના યોગ્ય દર અને અપીલકર્તાએ ચૂકવવાના વ્યાજ દર અંગેના આ પ્રશ્નની તપાસ કરી છે.[૫૬૫-એ-સી]

૨. વૈધાનિક સંસ્થાઓની બિન-સાર્વભૌમ સત્તાઓને લગતી પ્રવૃત્તિઓ ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે.આવી વૈધાનિક સંસ્થાઓના કાર્યો કાયદાની કલમ ૨ (૧) (ઓ) હેઠળ 'સેવા' શબ્દ હેઠળ આવે છે. બેંકિંગ એ એક વ્યાવસાયિક કાર્ય છે.'બેંકિંગ' નો અર્થ એ છે કે જનતા પાસેથી નાણાં ઉછીના આપવા અથવા જમા કરવાના હેતુ માટે, માંગ પર અથવા અન્યથા ચૂકવવાપાત્ર સ્વીકાર.૧૯૮૬ના કાયદાનો હેતુ બેંકો દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતી આવી સેવાઓના ગ્રાહકોની સુરક્ષા કરવાનો છે.બેંકો તેના ગ્રાહકો અથવા તો બિન-ગ્રાહકોને પણ સેવા/સુવિધા પૂરી પાડે છે અથવા પૂરી પાડે છે.બેંકિંગ એ બેંક અને ગ્રાહકો વચ્ચેનો વ્યવસાયિક વ્યવહાર છે.આવા ગ્રાહકો કાયદાની કલમ ૨ (૧) (ડી) (૨) ના અર્થમાં ગ્રાહકો છે અને બેંકો દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતી સેવાઓ ઉપરોક્ત ૧૯૮૬ અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (ઓ) હેઠળ આવે છે. [૫૬૪-એ-ડી]

વિમલ ચંદ્ર ગ્રોવર વિ. બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, એઆઈઆર (૨૦૦૦) એસ. સિ. ૨૧૮૧, પર આધાર રાખ્યો હતો.

દિવાની અપીલી અધિકારશ્રેત્ર ૨૦૦૬ની સિવિલ અપીલ નં. ૨૯૮૨.

રાષ્ટ્રીય ગ્રાહક વિવાદ નિવારણ આયોગ, નવી દિલ્હીના ૧૪.૭.૨૦૦૪ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી, પ્રથમ અપીલ નં. ૨૯૯/૧૯૯૭ માં.

અપીલકર્તા વતી મુકુલ રોહતગી, સંજય ગુપ્તા, વર્ષા કૃપલાની, એન. ગુપ્તા અને રાજીવ શર્મા.

પ્રતિવાદી માટે રાજીવ ધવન અને બલરાજ દીવાન.

કોર્ટનો ચુકાદો આપનાર

**જસ્ટિસ કાપડિયાને રજા આપવામાં આવી હતી.**

આ નાગરિક અપીલ, વિશેષ રજા આપીને, સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક લિમિટેડ દ્વારા રાષ્ટ્રીય ગ્રાહક વિવાદ નિવારણ આયોગ (ટૂંકમાં 'રાષ્ટ્રીય આયોગ') દ્વારા બેંકની અપીલને ફગાવી દેવાના અને ગ્રાહક સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૮૬ (ટૂંકમાં 'ધ એક્ટ') હેઠળ રાજ્ય ગ્રાહક વિવાદ નિવારણ આયોગ, નવી દિલ્હી (ટૂંકમાં 'રાજ્ય આયોગ') દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમની પુષ્ટિ કરવાના ૧૪.૭.૨૦૦૪ ના આદેશ સામે દાખલ કરવામાં આવી છે.

અહીં પ્રતિવાદી ૧૯૭૫ થી ૧૯૮૦ સુધી લિબિયા યુનિવર્સિટીમાં મેડિકલ ફિઝિયોલોજીના પ્રોફેસર તરીકે કાર્યરત બિન-નિવાસી ભારતીય હતા.ત્યારબાદ

તેઓ ૧૯૯૨ સુધી લિબિયામાં રહ્યા હતા.૧૭.૮.૭૯ પર જ્યારે પ્રતિવાદી લિબિયામાં હતો ત્યારે તેણે બેંકમાં ૬૩ મહિના માટે એક્સીએનઆર (વિદેશી ચલણ બિન-નિવાસી) ખાતામાં ૫,૦૦૦ યુએસ ડોલર ૯ ટકા પ્રતિ કલાકના દરે મૂક્યા હતા.આ થાપણ ન્યૂ યોર્ક બેંક પર દોરેલા ડ્રાફ્ટ દ્વારા કરવામાં આવી હતી.થાપણ ૧૭.૧૧.૮૪ પર પરિપક્વ થવાની હતી.અપીલકર્તાએ થાપણની પુષ્ટિ કરી હતી.થાપણની રસીદ કાગળની ચોપડી સાથે જોડવામાં આવે છે.૧૯૮૪માં ભારતીય રિઝર્વ બેંક (આરબીઆઈ) એ બેંકોને છ વર્ષ માટે એક્સીએનઆર રાખવાની મંજૂરી આપી હતી.આવી થાપણો પરનું વ્યાજ દર વર્ષે ૯ ટકાથી વધારીને ૧૩ ટકા કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રતિવાદીના જણાવ્યા અનુસાર, જૂન ૧૯૮૪માં, અપીલકર્તાને પરિપક્વતા પર એક્સીએનઆર ખાતામાં સમગ્ર રકમનું વધુ છ વર્ષના સમયગાળા માટે વાર્ષિક ૧૩ ટકાના દરે ફરીથી રોકાણ કરવાની સૂચના આપવામાં આવી હતી. ૧૯૮૬માં પ્રતિવાદીએ ભારતની મુલાકાત લીધી હતી.તેઓ બેંકની શાખા કચેરીમાં હાજરી આપતા હતા.પ્રતિવાદી દાવો કરે છે કે તેને બેંક દ્વારા ખાતરી આપવામાં આવી હતી કે બધું બરાબર છે અને યુ. એસ. \$૭૯૩૯.૫૬ એ એફ. સી. એન. આર. ખાતામાં પડેલું છે, જે રકમ ૧૭.૧૧.૯૦ પર પરિપક્વતા છ વર્ષ માટે વાર્ષિક ૧૩ ટકા પર ફરીથી રોકાણ કરવામાં આવી હતી.પ્રતિવાદીએ આક્ષેપ કર્યો હતો કે સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૦માં તેણે બેંકને વિનંતી કરી હતી કે સમગ્ર રકમ તેના એક્સીએનઆર ખાતામાં વધુ ત્રણ વર્ષ માટે ફરીથી રોકાણ કરવામાં આવે.આ ૧૭.૧૧.૯૦ પર તેમની



થાપણની પરિપક્વતા પર કરવાનું હતું.ઉપર જણાવ્યા મુજબ જાન્યુઆરી ૧૯૯૨માં પ્રતિવાદી ભારત પરત ફર્યા હતા.તેમણે તેમની થાપણોની સ્થિતિ વિશે પૂછપરછ કરી હતી.તેને જવાબ ન મળ્યો.તેણે ૫.૧.૯૨ અને ૧૪.૧.૯૨ પર લેખિતમાં ફરિયાદ કરી હતી.૭.૯.૯૨ પર, તેમને બેંકમાંથી એક પત્ર મળ્યો જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એક્સીએનઆર ખાતામાં તેમના નામે કોઈ બાકી રકમ નથી.૧૫.૧૦.૯૨ તારીખના પત્ર દ્વારા, અપીલકર્તાએ જણાવ્યું હતું કે તેમના રેકૉર્ડમાંથી એવું જોવા મળે છે કે આ થાપણ ૨૨.૧૧.૭૯ પર અકાળે ઉપાડી લેવામાં આવી હતી.ત્યારબાદ પત્રવ્યવહાર શરૂ થયો હતો.અહીં પ્રતિવાદીએ થાપણની અકાળ ઉપાડની હકીકતને નકારી કાઢી હતી.તેમણે આરબીઆઈને ફરિયાદ કરી હતી. ૧૯.૪.૯૩ પર બેંકે જણાવ્યું હતું કે થાપણ ૨૨.૧૧.૭૯ પર નહીં પરંતુ ૨૩.૧૧.૭૯ પર અકાળે રોકડ કરવામાં આવી હતી.બેંક દ્વારા વેચાણ/ખરીદી રજિસ્ટરની એક નકલ પણ જોડવામાં આવી હતી જે દર્શાવે છે કે થાપણો ૨૩.૧૧.૭૯ પર ઉપાડવામાં આવી હતી.આખરે, ૨૮.૯.૯૪ પર પ્રતિવાદીએ અહીં અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (જી) અને કલમ ૨ (૧) (૦) હેઠળ રાજ્ય આયોગ સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી.

ઉપરોક્ત ફરિયાદમાં પ્રતિવાદીએ આક્ષેપ કર્યો હતો કે તે ૨૩.૧૧.૭૯ પર રકમ ઉપાડી શક્યો ન હોત કારણ કે તે ભારતમાં ન હતો.તે ભારતમાં નથી તે બતાવવા માટે તેણે તેના પાસપોર્ટ પર આધાર રાખ્યો હતો.તેમણે વધુમાં આક્ષેપ

કચો હતો કે મૂળ એક્સીએનઆરની નકલ સલામત થાપણ તિજોરીમાં મૂકવામાં આવી હતી.આ સંબંધમાં, તેમણે ઉપરોક્ત રસીદ પર આધાર રાખ્યો હતો જે જણાવે છે કે ડિપોઝિટ રસીદ મેમો બેંક દ્વારા સલામત કર્ટડીમાં રાખવામાં આવે છે.પ્રતિવાદીએ ઉપરોક્ત હકીકતોના આધારે જણાવ્યું હતું કે બેંકના અધિકારીઓ સાથે મળીને કોઈએ આ રકમ ઉપાડી છે.આ સંજોગોમાં, અહીં પ્રતિવાદીએ દાવો કર્યો હતો કે તે નીચેની શરતોમાં હુકમનામું મેળવવા માટે હકદાર છે:

| એસ. નં. | વર્ષ                                   | રસ                                                   | પાકતી મુદત પર ચૂકવવાપાત્ર કુલ રકમ |
|---------|----------------------------------------|------------------------------------------------------|-----------------------------------|
| ૧.      | ૧૭.૮.૭૯ થી<br>૧૬.૧૧.૧૯૮૪<br>(૬૩ મહિના) | @ ૯% \$૫૦૦૦ પર અર્ધવાર્ષિક<br>ઉમેરવામાં આવશે         | ચુ. એસ.<br>\$૭૯૩૯.૫૬              |
| ૨.      | ૧૭.૧૧.૮૪ થી<br>૧૬.૧૧.૧૯૯૦<br>(૬ વર્ષ)  | @ ૧૩% \$૭૯૩૯.૫૬ પર<br>અર્ધવાર્ષિક ઉમેરવામાં આવશે     | ચુ. એસ.<br>\$૧૬૯૦૪/૦૯૩            |
| ૩.      | ૧૭.૧૧.૯૦ થી<br>૧૬.૧૧.૧૯૯૩<br>(૩ વર્ષ)  | @ ૧૦.૫% \$૧૬૯૦૪/૦૯૩ પર<br>અર્ધવાર્ષિક ઉમેરવામાં આવશે | ચુ. એસ.<br>\$૨૨૯૭૮/૬૪૫            |

વર્તમાન તારીખે કુલ ૭,૧૨,૩૩૭.૯૯ રૂપિયા વિરોધી પક્ષ પાસેથી ૧૭.૧૧.૯૩ સુધી બાકી છે.ત્યારબાદ, ઉપરોક્ત રકમ પર વાર્ષિક ૧૮ ટકાના દરે વ્યાજ મળે છે, જે આશરે રૂ.૧, ૨૮ રૂપિયા, ૨૨૦.૮૩ (એક લાખ અઠ્ઠાવીસ હજાર બેસો વીસ અને ૮૩ પૈસા માત્ર).

લેખિત નિવેદન દ્વારા, અપીલકર્તાએ સ્વીકાર્યું કે પ્રતિવાદીએ એફ. સી. એન. આર. ખાતામાં ૬૩ મહિના માટે યુ. એસ. \$૫૦૦૦ની રકમ જમા કરાવી હતી, જે એફ. સી. એન. આર. ખાતામાં ૬૩ મહિના માટે એફ. સી. એન. આર. પર પાકતી હતી, જે દર વર્ષે ૯ ટકા હતી. જો કે, અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે પરિપક્વતાની તારીખ પહેલાં ૨૩.૧૧.૭૯ પર થાપણ અકાળે ઉપાડી લેવામાં આવી હતી.આ સંબંધમાં, વેચાણ/ખરીદી રજિસ્ટર પર નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી હતી.તેથી, બેંકના જણાવ્યા અનુસાર, પ્રતિવાદી દ્વારા આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તેમ, સમયાંતરે જંગલની રકમનું ફરીથી રોકાણ કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નથી.અપીલકર્તાએ એ વાતનો પણ ઇનકાર કર્યો હતો કે થાપણની રસીદ સલામત કસ્ટડીમાં રાખવામાં આવી હતી.આ સંબંધમાં, અપીલકર્તાએ રજૂઆત કરી હતી કે અકાળ ઉપાડની તપાસ અને ૧૨ વર્ષ પછી નાણાંની વસૂલાતની માંગ સમયની બહાર છે.જોકે, બેંક સંમત થઈ હતી કે ૧૯૮૪માં આરબીઆઈએ તેને ૧૩ ટકાના દરે છ વર્ષ માટે એફસીએનઆર રાખવાની મંજૂરી આપી હતી. જો કે, અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે રકમ અકાળે ઉપાડવામાં આવી હોવાથી,

તેને છ વર્ષ માટે વાર્ષિક ૧૩ ટકાના દરે ફરીથી રોકાણ કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નથી. બેંકે પુનઃનિવેશના સંદર્ભમાં પ્રતિવાદી દ્વારા કરવામાં આવેલા તમામ તથ્યાત્મક આક્ષેપોને નકારી કાઢ્યા હતા.વાંધાઓ દ્વારા, મર્યાદાના પ્રશ્ન સિવાય, અપીલકર્તાએ જણાવ્યું હતું કે પ્રતિવાદી ઉપરોક્ત ૧૯૮૬ અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (ડી) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત ગ્રાહક નથી. અપીલકર્તાએ એવી પણ દલીલ કરી હતી કે આરબીઆઈના નિયમો હેઠળ, બેંક આઠ વર્ષ પછી રેકૉર્ડ જાળવી રાખવા માટે બંધાયેલી નથી અને તેથી, આ બાબત ધારણાઓ પર નક્કી કરી શકાતી નથી; કે પુનઃનિવેશ સંબંધિત કથિત તથ્યોને સાબિત કરવાનો બોજ પ્રતિવાદી પર હતો.લેખિત નિવેદન દ્વારા, અપીલકર્તાએ ₹૭,૧૨,૩૩૭.૯૯ ની રકમ ચૂકવવાની તેની જવાબદારીને નકારી કાઢી હતી, જેમાં ૧૭.૧૧.૯૩ સુધીનું વ્યાજ અને ₹૧૨૮,૨૨૦.૮૩ ની રકમ પર ૧૮ ટકા વ્યાજ સામેલ હતું.

૨૮.૪.૯૭ ના આદેશ દ્વારા, રાજ્ય આયોગ એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યું હતું કે પ્રતિવાદીએ ૧૭.૮.૭૯ પર ૯ ટકા વ્યાજ સાથે અને ૧૭.૧૧.૮૪ પર પાકતી રકમ સાથે યુ. એસ. \$૫૦૦૦ જમા કરાવ્યા હતા; રસીદ સુરક્ષિત કસ્ટડીમાં રાખવામાં આવી હતી; તે બતાવવા માટે કોઈ રેકૉર્ડ નથી કે ઉપરોક્ત રકમ અકાળે પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી; આઠ વર્ષ પૂર્ણ થયા પછી રેકૉર્ડ્સના વિનાશ અંગે કોઈ પુરાવા નથી અને ૧૭.૮.૭૯ પર યુ. એસ. \$૫૦૦૦ ની પ્રારંભિક થાપણ સ્થાપિત થઈ હોવાથી, રાજ્ય આયોગ દ્વારા આદેશ આપવામાં આવ્યો

હતો, જેમ કે વિનંતી કરવામાં આવી હતી.આયોગે વધુમાં શોધી કાઢ્યું હતું કે એવા કોઈ પુરાવા રેકૉર્ડ પર નથી કે જે દર્શાવે છે કે પ્રતિવાદીએ બેંકને અકાળ ઉપાડ માટે લેખિત સૂચનાઓ આપી હતી; કે ડિસ્ચાર્જના બદલામાં ચુકવણી દર્શાવતી રસીદ પર કોઈ સમર્થન નહોતું અને તેથી, બેંક માત્ર રૂ.૨૩.૧૧.૭૯ તારીખના વેચાણ/ખરીદી રજિસ્ટરમાં પ્રવેશ પર નિર્ભરતા મૂકવા માટે હકદાર નથી.રાજ્ય આયોગે વધુમાં શોધી કાઢ્યું કે રૂ.૨૩.૧૧.૭૯ પર પ્રતિવાદી ભારતમાં ન હતો.આ સંબંધમાં, તેમના પાસપોર્ટમાં સમર્થન પર નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી હતી.તદનુસાર, રાજ્ય આયોગ એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યું કે થાપણની સમયાંતરે સમીક્ષા કરવામાં આવતી હતી અને તેથી, ફરિયાદ મર્યાદામાં હતી.તદનુસાર, રાજ્ય આયોગ દ્વારા વનીકરણની શરતોમાં હુકમનામું પસાર કરવામાં આવ્યું હતું.

રાજ્ય આયોગના વણવપરાયેલા નિર્ણયથી નારાજ, અહીં અપીલકર્તાએ ઉપરોક્ત ૧૯૮૬ના કાયદા હેઠળ રાષ્ટ્રીય આયોગમાં અપીલ કરી હતી. ૧૪.૭.૨૦૦૪ ના વિવાદિત આદેશ દ્વારા, રાજ્ય આયોગ દ્વારા નોંધાયેલા તથ્યોના તારણોની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી.તદનુસાર, અરજી રદ કરવામાં આવી હતી.તેથી, આ દીવાની અપીલ બેંકના કહેવા પર આ અદાલત સમક્ષ આવે છે.

ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ રાષ્ટ્રીય આયોગ, રાજ્ય આયોગ અને જિલ્લા મંચની રચનાની જોગવાઈ કરે છે. આ ઉપચાર એજન્સીઓ છે. તેમના કાર્યો અર્ધ ન્યાયિક છે. આ એજન્સીઓનો હેતુ ગ્રાહક વિવાદો નક્કી કરવાનો છે. વૈધાનિક સંસ્થાઓની બિન-સાર્વભૌમ સત્તાઓને લગતી પ્રવૃત્તિઓ આ કાયદાના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. આવી વૈધાનિક સંસ્થાઓના કાર્યો કાયદાની કલમ ૨ (૧) (ઓ) હેઠળ 'સેવા' શબ્દ હેઠળ આવે છે. બેંકિંગ એ એક વ્યાવસાયિક કાર્ય છે. 'બેંકિંગ' નો અર્થ એ છે કે જનતા પાસેથી નાણાં ઉછીના આપવા અથવા જમા કરવાના રોકાણના હેતુઓ માટે સ્વીકાર, માંગ પર અથવા અન્યથા ચૂકવવાપાત્ર [જુઓ: બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫ (બી)]. ૧૯૮૬ના કાયદાનો હેતુ બેંકો દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતી આવી સેવાઓના ગ્રાહકોની સુરક્ષા કરવાનો છે. બેંકો તેના ગ્રાહકો અથવા તો બિન-ગ્રાહકોને પણ સેવા/સુવિધા પૂરી પાડે છે અથવા પ્રદાન કરે છે. તેઓ નાણાં મોકલવા, થાપણો સ્વીકારવા, લોકરની વ્યવસ્થા કરવા, ચેકમાં છૂટ આપવાની સુવિધા, ચેક એકત્ર કરવા, બેંક ડ્રાફ્ટ ઇશ્યૂ કરવા જેવી સુવિધાઓ/સેવાઓ પૂરી પાડે છે. વિમલ ચંદ્ર ગ્રોવર વિરુદ્ધ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, એઆઈઆર (૨૦૦૦) એસ સિ ૨૧૮૧ માં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો છે કે બેંકિંગ એ બેંક અને ગ્રાહકો વચ્ચેનો વ્યવસાયિક વ્યવહાર છે. આવા ગ્રાહકો કાયદાની કલમ ૨ (૧) (ડી) (૨) ના અર્થમાં ગ્રાહકો છે.

રાષ્ટ્રીય આયોગ સમક્ષ બેંક દ્વારા માત્ર બે મુદ્દાઓ પર દલીલ કરવામાં આવી હોવાનું જણાય છે., અકાળ ઉપાડ અને મર્યાદાનો પ્રશ્ન.જો કે, વસૂલાત ન થાય ત્યાં સુધી ૧૮ ટકા પ્રતિ વર્ષના દરે વ્યાજ સાથે મની ડિકી માટે પ્રતિવાદીનો દાવો ઊંચી બાજુએ અને કુગાવો હોવાનું જણાય છે.વિનિમય દર, જે કિંમતનું સૂચક છે અને જે સમયાંતરે બદલાતો રહે છે, તેની તપાસ કરવામાં આવી નથી.આ ૧૮ ટકા વ્યાજ દર આપવા સિવાય છે, જે પોતે ઊંચો છે.ફોરાસોલ વિ. ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન [એઆઈઆર ૧૯૮૪ એસસી ૨૪૧] ના કેસમાં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે વિદેશી ચલણમાં ચૂકવવાપાત્ર રકમની વસૂલાત કરવાની કાર્યવાહીમાં, પાંચ તારીખો અદાલત દ્વારા વિનિમય દર નક્કી કરવા માટે યોગ્ય તારીખ તરીકે પસંદગી માટે સ્પર્ધા કરે છે, જેના પર વિદેશી ચલણની રકમને તે દેશના ચલણમાં રૂપાંતરિત કરવાની હોય છે જેમાં કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી છે અને નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે.આ તારીખો છે—જે તારીખે રકમ બાકી અને ચૂકવવાપાત્ર બની હતી; કાર્યવાહી શરૂ થવાની તારીખ; હુકમનામું બહાર પાડવાની તારીખ; જ્યારે કોર્ટ અમલ કરવાનો આદેશ આપે છે તે તારીખ; અને જ્યારે વચગાળાની રકમ ચૂકવવામાં આવે છે અથવા પ્રાપ્ત થાય છે તે તારીખ.અદાલતે એવી તારીખ પસંદ કરવી પડશે કે જે વાદીને તે જ સ્થિતિમાં મૂકે જેમાં તે હોત, જો પ્રતિવાદીએ તેની જવાબદારી ત્યારે નિભાવી હોત જ્યારે તેણે કરવી જોઈતી હતી, તે ધ્યાનમાં રાખીને કે વિનિમય દર એ વધઘટ કરતું પરિબળ છે.જ્યારે રકમ બાકી થઈ હોય તે તારીખ પસંદ કરવા માટે, કોર્ટે ન્યાયી,

ન્યાયી અને ન્યાયી રીતે કાર્ય કરવું પડશે કારણ કે જ્યાં વિનિમયનો દર વધ્યો છે, ત્યાં વિરોધી તેની મર્યાદા કરતાં ઓછી રકમ ચૂકવીને છટકી જાય છે અને આમ તે પૂર્વનિર્ધારિત રીતે લાભ મેળવે છે જ્યારે વિપરીત કિસ્સામાં જ્યાં વિનિમયનો દર પ્રતિસ્પર્ધી સામે ગયો હોય, ત્યાં વિરોધીને તેના કરતા વધુ બોજનો સામનો કરવો પડશે. ફોરસોલ (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા ઉપરાંત, આપણે અવલોકન કરી શકીએ છીએ કે આવા કિસ્સાઓમાં ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ, ૧૯૮૬ હેઠળની એજન્સીઓએ દેશની આર્થિક સ્થિતિને પણ ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ. ડોલર મૂલ્યની થાપણોને રોકડમાં ફેરવવાની ચોક્કસ આર્થિક અસરો છે. વર્તમાન કિસ્સામાં, રાજ્ય આયોગ દ્વારા આમાંથી કોઈ પણ પરિબળને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યું નથી. આ પ્રકારના કિસ્સાઓમાં, અદાલતને સૂચક કિંમતો પર પહોંચવામાં મદદ કરવા માટે જંગલની તારીખો પર પ્રચલિત વિનિમય દર બતાવવાનો બોજ ફરિયાદી પર છે. વર્તમાન કેસમાં આવું કરવામાં આવ્યું નથી. ન તો રાજ્ય આયોગે કે ન તો રાષ્ટ્રીય આયોગે યોગ્ય તારીખની પસંદગી, તે ચોક્કસ તારીખે વિનિમયના યોગ્ય દર અને અપીલકર્તાએ ચૂકવવાના વ્યાજ દર અંગેના આ પ્રશ્નની તપાસ કરી છે.

એકલા આ મર્યાદિત હેતુ માટે, અમે આંશિક રીતે અપીલને મંજૂરી આપીએ છીએ અને ઉપર દર્શાવેલ કાયદા અનુસાર અહીં પ્રતિવાદીની તરફેણમાં હુકમનામું પસાર કરવા માટે રાજ્ય આયોગને આ બાબત મોકલીએ છીએ. અન્ય તમામ



તથ્યાત્મક તારણો પર, અમે વિવાદિત નિર્ણય સાથે સંમત છીએ.આ અપીલને આંશિક રીતે મંજૂરી આપવામાં આવી છે, જેમાં ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ નથી.

આંશિક રીતે અપીલની મંજૂરી છે.

*This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.*

=====

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DI એસસીLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted યુ. એસ. e of the litigant to understand it in his/ her language and may not be યુ. એસ. ed for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.